

УДК 32.159.9+930.1
DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2026-1-2>

Борінштейн Євген Русланович
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософських і соціологічних
студій та соціокультурних практик
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-0323-4457

Єременко Олександр Михайлович
доктор філософських наук,
професор кафедри філософії
Національного університету «Одеська юридична академія»
вул. Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-2922-0643

ВОЛОДИМИР ПУТІН І РОСІЙСЬКИЙ ШИЗО-ФАШИЗМ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ РОЛІ ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ

Актуальність дослідження. Актуальність теми дослідження визначається значним зростанням інтересу в сучасному суспільстві до проблем соціалізації особистості, її духовного, морального розвитку. Сьогодення характеризується частими військовими конфліктами, терористичними актами, техногенними катастрофами, причиною яких є нівелювання моральних якостей людини на догоду моментального отримання різних переваг. Разом з тим, кожна людина – це, перш за все, особистість зі своїми ціннісними орієнтирами, ідеалами, неповторним внутрішнім світом. Без урахування духовного потенціалу особистості неможливо побудувати гуманне суспільство, які б реформи не проводилися в області політики, економіки і культури. Сучасні кризи є наслідком ціннісної кризи та її частиною. І в даному контексті важливим видається всебічний аналіз особистості в історії. Саме розуміння даної проблеми, аналіз негативних наслідків діяльності морального нігіліста в. путіна і російського шизо-фашизму допоможе людству уникнути омнециду морального і фізичного.

Метою роботи є соціально-філософське осмислення причетності особистості до інтеграційних і дезінтеграційних процесів людства і розвитку нашої сутності в результаті особистісних зусиль і досягнень, системи цінностей.

Методологічна основа дослідження: метод аналізу і синтезу; порівняльний метод; метод структурно-функціонального аналізу; метод сходження від абстрактного до конкретного; системний підхід; цивілізаційний підхід.

Результати. В інформаційному просторі досить розповсюджене наступне здивування: як може бути, що посередня особистість, позбавлена не те що геніальності, а будь-яких здібностей полководця, державного діяча, ідеолога, подум'яного оратора, позбавлена будь-якої харизми, стає законодавцем мод у світовій політиці, вершиною долі світової історії. В якості дуже обережних гіпотез висунемо наступні пояснення: страх і вигода. Сучасний цивілізований світ загруз у насолодах, розслабився у комфорті. Він не уявляє іншого життя. Він панічно лякається, що його спосіб життя буде зруйнований. В сучасній цивілізованій людині вичерпалася воля нести тягар подіювання. Сучасні політичні лідери є плоть від плоті своїх виборців.

Також слід мати на увазі, що деякі сучасні політичні діячі більші-менші нагадують путіна своїми психологічними рисами. Цинічна безпринципність, культ вигоди властиві їм майже

так само, як і російському президенту. Можливо приходять такі часи, коли ці риси вже не треба буде приховувати. І навіть на задньому плані свідомості лідерів, які притримуються традиційних західних цінностей, присутньою є суттєва складова вигоди.

Ми визнаємо, що при всіх своїх вадах, при жахливих недоліках в. путін є особистістю, моральним негідником але й логічним результатом російського суспільства. Тому потрібно протистояти російському шизо-фашизму на суспільно-особистісних рівнях буття.

Ключові слова: в. путін, російський шизо-фашизм, особистість, роль особистості в історії, соціальна філософія, суспільство, цінності, мораль, гуманізм, людина, людство.

Вступ. Поняття особистості в філософії – одне з головних для осягнення буття людини в світі. Протягом століть дана проблема визначалася по-різному, іноді діаметрально протилежно, була предметом дискусій і різночитань, що тривають і сьогодні. Багато в чому це пов'язано з тим, що категорія «особистість» не повністю відображає (скоріше віддзеркалює) сутність людини, вимагає розмірковуючого осмислення і розгорнутих інтерпретацій, фоном яких є авторські концепції особистості в соціально-філософському вимірі (на наш погляд, саме соціально-філософському, а не історико-філософському, оскільки необхідно зрозуміти як це відбувається на суспільстві), з одного боку, і загальне для них проблемно-тематичне поле дослідження – з іншого.

У найзагальніших рисах значимість озвученого явища, враховуючи контекстуальне поле соціальної філософії, являє собою єдність самовизначення і самореалізації особистості в життєво-важливих ситуаціях, відносинах і зв'язках людського буття, що підноситься від природного до духовного в суспільстві, культурі і цивілізації. Важливим фактором тут є саме людське буття в якості особистості, котре ототожнюється з суб'єктом самостійної життєдіяльності і, одночасно, з родовою сутністю, і не тільки привласнюється, а й примножується діяльністю і спілкуванням людей. В них, динамічно доповнюючих один одного, особистість переступає покладені їй суспільством межі, не обмежується найближчим оточенням і ситуаційною даністю, але виходить за межі «практичного» в «трансцендентне», де стверджує загальнолюдські цінності, які розвиваються від мислителя до мислителя, і, що особливо важливо, виховують людство і облагороджують нас духовністю, розширює і поглиблює основи нашого відкритого творчості буття.

Привнесення в трансцендентне глобальне особистісних установок, новацій і емоцій, що виявляються продуктивними тенденціями розвитку, пояснюється персоналізацією особистості.

Всім відомий вислів: особистістю не народжуються – нею стають у процесі соціалізації саме в суспільстві. В філософії «трансцендентне», породжує в особистості, спрямованої до висот духовності, нові смисли буття. У свою чергу, ці смисли знаходять сталість у свідомості людини і людства і є не просто проявом несвідомого і надсвідомого в нас, суспільстві, культурі і цивілізації, не тільки ідеальними орієнтирами, а й матеріалізуються в діяльності і спілкуванні людей способами розуміння, трансляції цінностей.

Однак, розуміючи під цінністю одну з основних понятійних універсалій в системі філософських і гуманітарних дискурсів, що ґрунтується на позитивній або негативній значущості будь-якого об'єкта або явища дійсності і представляє собою нормативну (оціночну) сторону явищ суспільної свідомості, підкреслимо специфіку позитивного і негативного похідних для суспільства даної категорії. Якщо в позитивному сенсі цінність виступає як належна модель поведінки, зразок, то в негативному сенсі вона призводить до руйнування буття людини, знищення живої природи людського існування.

Останнє ми спостерігаємо у сьогоднішні, коли російські вбивці під керівництвом володи-мира путіна руйнують все коло себе, демонструючи алогічні шизо-фашистські погляди як основи буття людини-нелюдини. Саме це питання й є основою наших роздумів.

Мета і завдання дослідження. В результаті творчого розвитку філософії в ній виявилася проблемна ситуація, що концентрується навколо питань особистості, яка формується потребою в конкретизації наших знань про зростаючу роль особистості і розширення можливостей

її участі в динаміці матеріального і духовного буття в світі, орієнтується на проблеми сучасного суспільства і ті чи інші цінності як перспективи розвитку. Тому **метою** даної роботи є соціально-філософське осмислення причетності особистості до інтеграційних і дезінтеграційних процесів людства і розвитку нашої сутності в результаті особистісних зусиль і досягнень, системи цінностей. Спільній меті дослідження підпорядковані наступні за значенням **завдання**:

- відтворити розуміння особистості в історії європейської філософії;
- конкретизувати його за допомогою поняття практичних складових;
- показати руйнівну силу російського шизо-фашизму для людини і людства;
- позначити в. путіна як «токсичну особистість», схильну до провокування конфліктів, логічно вирощену російським шизо-фашистським середовищем.

Об'єкт і предмет дослідження. **Об'єкт дослідження** – проблема ролі особистості в історії, її еволюція в рамках соціальної філософії. **Предмет** – історичні особистості минулого, їх місце і значення в історичному процесі; сутнісні логічні підстави російського шизо-фашизму та його роль у створенні негативної особистості (на прикладі в. путіна).

Теоретико-методологічні основи дослідження. Серед авторів, які досить активно досліджували проблеми законів історії, слід зазначити таких філософів, як У. Дрей [1], К. Гемпель [2], Е. Нагель [3], К. Поппер [4; 5], Ф.Штерн [6], У. Уолш [7]. В ході цих досліджень вони в якійсь мірі стосувалися і питання про роль особистості в історії, але коло обговорення було обмежено, хоча й умовно їх об'єднує соціально-філософська спрямованість дослідження, маючи на увазі значення питання для суспільства взагалі.

У ХХ столітті стало остаточно ясно, що суспільство може перебувати в різних якісних станах, від чого залежать багато його характеристик. С. Хук, хоча і не пов'язував зміну сили впливу особистості на суспільство зі станом останнього, проте розглядав в якості найважливішої умови наявність альтернатив, що нерідко – але далеко не завжди – відповідає і нестабільному стану суспільства [8]. Загальновідома роль видатних людей в процесі утворення держав, створення релігій, цивілізацій; в культурі, науці, винаходах і тому подібному, в зв'язку з цим варто вказати на теорію творчої меншини А.Тойнбі [9; 10].

Стосовно праць українських дослідників, відмітимо, що на соціально-філософському напрямку в них дуже мало. На нашу думку, слід зазначити праці І. Возного [11], В. Козьми [12], Л. Кормич і В. Багацького [13], А. Красножона і О. Красовицького [14], В. Сабадухи [15].

Методологічну основу дослідження складають ряд засобів пізнання: метод аналізу і синтезу; порівняльний метод; метод структурно-функціонального аналізу; метод сходження від абстрактного до конкретного; системний підхід; цивілізаційний підхід.

Результати дослідження. Питання про роль особистості і народних мас в історії належить до основних питань історичного пізнання. Міркуванню над цим питанням віддало неабияку увагу чимало видатних істориків та філософів. При багатоманітності їхніх думок з цього приводу, в цілому можливі дві основні відповіді: 1) історію створюють, головним чином, видатні особистості; 2) історію створюють, головним чином, широкі народні маси. Щоправда, комбінаторно можливі ще два типи відповідей: 3) історію створюють як особистості, так і народні маси; 4) історію не створюють ні особистості, ні народні маси. Можливі також проміжні типи відповідей на кшталт: «в деякій мірі особистості, в деякій мірі народні маси». Зрештою, всі ці проміжні відповіді можна вважати варіантами третьої точки зору. Що стосується четвертої позиції, то до неї будуть належати провіденціалістські та фаталістичні теорії.

Проблема ролі особистості в історії поставлена ще в давньосхідній та античній історико-філософській думці. У європейській традиції вона переважно вирішувалася давньогрецькими (Геродот, Фулідід, Плутарх) і давньоримськими (Гай Светоній Транквілл, Гай Саллюстій Крісп, Квінт Курцій Руф) істориками на емпіричному рівні. Наприклад, самий задум «Порівняльних життєописів» Плутарха передбачає наголос на тому, що історія створюється, насамперед, великими людьми [16, 17, 18]. Мислителі витягували з дій конкретних історичних персонажів окремі «уроки», виявляючи вчинені ними в ході практичної діяльності по-

милки, засуджували погані діяння і т. д. Однак вже тут ставилися і перші теоретичні питання: яке місце займає правитель в політичній ієрархії (Мен-цзи)? Чи є він самостійним вершителям історії (Фуکیدід) або безвольною «іграшкою» зовнішніх сил (Геродот)? Чи можна запобігти негативним вчинкам правителів (Руф)?

У Середні віки закладені в античності традиції продовжували розвиватися в роботах різних мислителів. Однак їх пошуки вирішення проблеми ролі особистості в історії проходили на іншій світоглядній основі: під впливом християнської теології. Тут на новому рівні відтворювалася ідея про вплив надприродних сил на життя людей, включаючи «великих особистостей», яка йде ще від давньогрецьких істориків.

У Новий час філософів цікавило інше питання: як зробити правителя «освіченим государем»? Оскільки теза про найважливішу роль володаря в історії не викликала у Г. Болінброка, Вольтера, Д. Дідро, Ж-Ж. Руссо та інших просвітників сумнівів, остільки вони шукали способи його морального вдосконалення.

У XVIII–XIX століттях в якості самостійної дисципліни виникає філософія історії. В її рамках проблема ролі особистості в історії знаходить специфічне місце серед поставлених тут питань, починає активно розглядатися з теоретичних позицій. В результаті в історіософії XIX–XX століть оформилися дві протилежні концепції. Одні мислителі (К. Маркс, Ф. Енгельс,) заперечували або зводили до мінімуму роль особистості в історії, ставили її дії в жорстку залежність від зовнішніх матеріальних або ідеальних факторів. Але інші – Ф. Ніцше, Т. Карлейль, – навпаки, визнавали її максимальною. Позиція Г. Гегеля в цьому питанні є більш діалектичною і багатовимірною. З одного боку, Гегель визнає видатну роль всесвітньо-історичних особистостей у створенні історії. З іншого боку, це створення в деякій мірі не є «істинним» (в гегелівському контексті цього поняття). Адже насправді всесвітньо-історичні особистості виявляються, так би мовити, зняряддями Світового Духу, який здійснює власні цілі (вчення про «хитрість розуму») [19].

Все змінюється у XX столітті, коли дві світових війни поставили питання стосовно значення життя кожної окремої людини, моралі, системи цінностей на перший план. Здавалося, людство зробило вірні кроки, розробив систему стримувань і противаг. Але в. путін у XXI столітті розвернув прапор аморалізму та шизо-фашизму.

Зрозуміло, з тих позицій щодо питання ролі особистості, які ми позначили на початку статті, найбільш адекватною виглядає точка зору, що в перебігу історії певну роль відіграють і особистості, і народні маси. Неможливо відкидати і вагомість різних об'єктивних чинників: природних, демографічних, економічних, технологічних тощо. За великим рахунком, навіть провіденціалізм не слід «відкидати з порога», хоча це і заборонена в науці гіпотеза.

Ми не ставимо за мету проаналізувати питому вагу всіх цих чинників. Обмежимо констатацією того, що всі вони, безперечно, мають місце. Також ми не будемо вдаватися до однієї з найбільш улюблених інтелектуальних ігор філософів: «з одного боку ... з іншого боку». Отже, чітко позначимо нашу **суб'єктивну позицію**: *видатні особистості відіграють дуже велику роль в історії, ця роль є більш вагомою, ніж роль народних мас; історія рухається в більшій мірі завдяки діяльності видатних особистостей, ніж завдяки діяльності народних мас.*

Перед тим як перейти до характеристики особистості путіна, зробимо суттєве пояснення. Складається враження, що, коли говорять про роль особистості в історії, в більшості випадків мовчазно мають на увазі позитивну роль. Але ж це не обов'язково так! Видатні особистості відіграють в перебігу історії значну роль, як *позитивну, так і негативну*. Негативна роль історичних особистостей ні в якому разі не повинна бути проігнорована. Більше того: оскільки у нашій статті ми сфокусуємо увагу на постаті в. путіна, то ми зробимо акцент саме на негативній ролі особистості в історії. І ми покажемо *дуже великий масштаб негативної ролі особистості в перебігу історії*.

Ми сподіваємося, що одна з головних тез нашої статті не буде виглядати одіозною: *президент Російської федерації в. путін відіграє дуже значну роль в сучасній історії*. І щоб розста-

вити «всі крапки над і»: *дуже велику негативну – безпрецедентно негативну – роль в світовій історії.*

Якщо коротко позначати сутність впливу російського президента на сучасний історичний процес, то можна запропонувати наступне формулювання: *путін змінив світовий порядок.* Подобається нам це чи ні, але ми вимушені визнати: світ після путіна буде суттєво іншим, ніж світ до путіна. Знову дозволимо собі уточнення: зрозуміло, що в. путін не самотужки змінив світовий порядок, ця зміна не є наслідком виключно індивідуальних зусиль російського диктатора. путін опинився, так би мовити, «на вістрі» потужного процесу розвороту глибинних тенденцій світової історії. Але ж він там опинився. Він майстерно виконує свою роль, якою б зловісною вона не була. Для пояснення діяльності в. путіна можна в деякій мірі вдаватися до класичних теорій в дусі Г. Гегеля, К. Маркса та С. Хука. Можна припустити, що путін є знаряддям Світового Духу, який виконує незрозумілий для самого себе задум Духу, причому цей задум зовсім не співпадає (або не зовсім співпадає) з цілями діяльності російського диктатора, як він сам їх розуміє. І коли його роль буде виконана, путін буде відкинутий, «як порожня оболонка зерна» [19]. Можна вважати путіна агентом класової боротьби, яка, незважаючи ні на що, продовжується у часи «найвищої стадії» імперіалізму, який все «загниває та загниває» і ніяк не згніє. Можна вважати його яскравим прикладом особистості-ініціатора, якій вдалось ініціювати фундаментальну зміну основних тенденцій світової історії. Якщо комусь заманеться, можна вважати путіна хоч Батогом Божим, який насланий людству для покарання за його гріхи.

При будь-якому з приведених або подібних розумінь російський диктатор виявляється суб'єктивним актором об'єктивних сил історії, як би їх не тлумачити. Але в будь-якому випадку слід підкреслити наступне. Майже всі сили, які діють в історії, за своєю природою є *об'єктивно-суб'єктивними*. Принаймні, якщо ми так чи інакше визнаємо роль особистості в історії, ми повинні визнавати суб'єктивну складову будь-яких рушійних сил історії. Вона буде більш чи менш вагомою, але вона завжди буде. Навіть якщо ми розглядаємо природничі явища в якості рушіїв історичного процесу, в них завжди буде присутня людська складова. Вона буде присутня у вигляді реакції людей на дію природничих чинників. Посуха або повінь, землетрус або виверження вулкану, неврожай або епідемія, – будь-яке природне явище продукує певну реакцію соціальних спільнот, їх відповідні дії, в іншому випадку воно не є історичним в строгому значенні слова.

Тим більше це стосується сфери політики. В цій сфері більш проблематично говорити про суто об'єктивні чинники. Здається, що в політичному житті ми не знайдемо нічого об'єктивного в строгому значенні слова. Будь-яка подія виявиться наслідком більш-менш складного переплетіння, більш-менш запеклої боротьби задумів, воль, зусиль, дій, емоцій, інтересів, цінностей, світоглядів тощо. «Об'єктивним» тут буде скоріш інтерсуб'єктивне.

Отже, приємно нам чи ні, але мусимо визнати, що зміна світового порядку в певній (і неабиякій) мірі є наслідком зусиль і дій особисто в. путіна. **(Важливо!** Всі можливі застереження відносно Путіна як знаряддя об'єктивних сил історії нехай будуть враховані).

Якими є основні риси нового світового порядку, який виник завдяки діяльності Путіна? Не претендуючи на повний перелік, виділимо наступні риси.

1. Міжнародне право, принаймні у вигляді Ялтинського порядку, зруйноване.

2. Досить довгий мирний період, який панував в цивілізованому світі з часів завершення Другої світової війни, завершився. путін повернув війну як важливий засіб вирішення проблем і суперечностей не тільки між державами, але й між цивілізаціями. Гармати знову стали *ultima ratio regum*.

2а. Повернулася не тільки війна, але й жорстокі форми ведення війни: вбивство та катування полонених, громадянського населення, розгул насильства та мародерства. Найбільш перекресленими нормами міжнародного права виявилися норми, які були запропоновані Г. Гроцієм та отримали розвиток у відповідних нормативних документах ХХ століття.

3. Зруйнована існуюча система цінностей, їй на зміну прийшла нова система цінностей. Систему цінностей, яка, принаймні у світі колективного Заходу, існувала до путіна, можна

назвати гуманістично-раціоналістичною. Важко запропонувати влучну назву для путінської системи цінностей. Для неї характерний культ сильної держави, отже можна назвати її етатистською або тоталітаристською. Також використання спрощеної і спотвореної релігійної ідеології, отже вона є псевдорелігійною. Акцент на примітивізованій та спотвореній традиції, отже вона є псевдоархаїкою. Заперечення загальнолюдських цінностей на противагу піднесенню цінностей етно-національної спільноти, отже своєрідний неутрайбалізм. Культ сили, зокрема харизми політичного лідера, що можна назвати чи то вождізмом, чи то «мачизмом» («мачо»). Якщо узагальнити, можливо найкращим визначенням було би «нове варварство».

Зрозуміло, що нова система цінностей передбачає нову етику, в якій моральні норми рівноправ'я, гуманізму, милосердя, толерантності будуть занедбані, а на перший план висунуться чесноти воєнної звитяги, наполегливості, дисципліни, агресивності. Цікаво, що ці нові норми будуть ефективними, але прихованими регулятивами реальної поведінки, а на риторично-демонстраційному рівні, принаймні деякий час, будуть продовжувати проголошувати цінності попередньої системи з поправкою «справжній»: «справжній гуманізм», «справжнє милосердя» тощо.

4. На наш погляд, найбільш глибокою інтенцією в. путіна та його оточення слід визнати намагання повернути людство до індустріальної епохи. Психологічно Путін живе у Радянському Союзі часів холодної війни, тобто, іншими словами, в часі розквіту Союзу як індустріальної держави. Ті часи є для нього зрозумілими та близькими його серцю.

А тепер додамо нашу **об'єктивну позицію**: *без менталітету, ціннісної позиції громадян росії, в. путін працював би деякимось клерком «тихою сапою» до пенсії, а велика кількість громадян, які вбиті чи померли від Холодомору насолоджувались би життям.* Це не путін нажимає на курок, це не він розбомбив театр з дітьми в Маріуполі, це не він вбиває за гроші (тобто зараз з українським народом воює приблизно 1 мільйон найманих вбивць, бережиться Європа!).

Саме тому ми говоримо про російський шизо-фашизм та згодні з визначенням Павла Козленко, котрий розуміє під ним «розрізнено-еклектичний стан свідомості, який характеризується культом ненависті до свободи, демократії, до всього іншого, до людей іншої ідентичності, до загальнолюдських цінностей, але не може виробити власний цілісний світогляд та заперечує будь-які перетворення, зосереджуючись на знищенні всіх новацій» [20, с. 114]. Сучасні шизо-фашисти руйнують загальнолюдські гуманістичні цінності, вважаючи головною небезпекою всі досягнення сучасного суспільства: свободу, багату палітру думок, постійні зміни, продиктовані природними трансформаціями суспільного буття. При цьому вони успішно маскуються під дискурси традиційних цінностей, соціальної справедливості, одночасно цензуюючи зовнішність людей, звички, освіту, заперечуючи повну правову рівність громадян і значну мультикультурну різноманітність сучасного суспільства. Тож і при голосуванні за найвизначніших діячів росії населення, знаходячись в угарі шизо-фашистського диму, проголосувало за Сталіна, Леніна та Івана Грозного. Тому культуролог Михаїл Епштейн, який був вимушений виїхати з росії, піддаючись переслідуванням, показує масові зрушення свідомості російських громадян [21]. Саме тому ми кажемо про об'єктивні складові російського шизо-фашизму і підходимо до підсумку, що російська агресія все рівно відбулась би, тільки прізвища могли бути іншими.

Висновки. В цілому роль в. путіна як видатної особистості сучасної історії можна визначити як *вкрай консервативну, навіть вкрай реакційну.*

Можна виділити наступні риси характеру путіна, які уможливили вражаюче виконання ним своєї ролі.

1. Впевненість у своїй правоті, навіть у своїй місії. Згідно з іншою точкою зору, кремлівський диктатор є маніяк, одержимий почуттям своєї величі. Цілком можливо, що на початку своєї кар'єри путін був пересічним обивателем, який палко жадав влади, грошей і насолод. Але не менш можливою є трансформація обивателя до одержимого месіаніста з манією величі у міру зростання влади, могутності, успіхів. На наш погляд, зараз Путін вже не «голодний» обиватель, а психопат, який пристрасно вірує у свою історичну місію.

2. Наполегливість, непоступливість як форма наполегливості. Неодноразово наголошувалася, так би мовити, неспроможність кремлівського диктатора «давати задню» в якості його досить дивної риси як політика.

3. Аморальність, цинізм, маніпулятивність.

4. Прагматизм, відсутність ідеалів. Треба пояснити, що тут ми маємо традиційні ідеали класичної системи цінностей, насамперед славнозвісну триаду істини, добра і краси. Як це не дивно, але суто світський месіанізм, позбавлений релігійного виміру, може бути байдужим до вищих ідеалів. Він змінює їх на триаду влади, багатства і насолоди. Втім, можна сказати, що місія, позбавлена релігійного виміру, перестає бути справжньою місією, перетворюється на псевдомісію.

5. Повна відсутність емпатії. Це та риса, яка обумовлює ненависть і презирство «простих гарних людей» до можновладців і взагалі до світу політики.

Узагальнюючи проблему дослідження слід зазначити, що всіма своїми досягненнями в повсякденності та історії людство зобов'язане особистостям. В історії європейської філософії особистість виступає специфічно людським, перш за все, духовним, буттям, персонально заявляє про себе і реалізується у вчинках і відносинах до світу та власного місця в ньому. Особистість є центром прояву творчого потенціалу людини, моральним і естетичним началом життя взагалі, а також гарантом її позитивного розвитку. Однак необхідно враховувати, що в житті світобудови існують об'єктивні закони розвитку, закономірності, що і підкреслюється філософією Нового часу. Тільки об'єднавши суб'єктивне і об'єктивне в людині і людстві ми зможемо наблизитися до осягнення істини, поліпшивши максими доброзвичайності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dray William. On History and Philosophers of History (Philosophy of History and Culture). Brill Verlag, 1989. 237 p.
2. Hempel Carl. Princeton University: Prentice-Hall, Inc. Upper Saddle River, New Jersey, 1966. 116 p.
3. Nagel Ernest. The structure of science : problems in the logic of scientific explanation. New York : Harcourt, Brace & World, 1961. 618 p.
4. Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. Т. I. У полоні Платонових чарів. Київ: «Основи», 1994. 444 с.
5. Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. Т. II. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники. Київ: «Основи», 1994. 494 с.
6. Stern F. The Varieties of History. From Voltaire to the Present. Cleveland; New York, 1964. 528 p.
7. Walsh W. H. An Introduction to the Philosophy of History. Bristol, 1992. 182 p.
8. Hook Sidney. Philosophy and History. A Symposium. New York, NY: New York University Press, 1963. 403 p.
9. Тойнбі Арнольд. Дослідження історії. Том 1: 1–6. Київ: Основи, 1995. 614 с.
10. Тойнбі Арнольд. Дослідження історії. Т. 2: 7–10. Київ: Основи, 1995. 406 с.
11. Возний І. Культура України XXI століття. Підручник. Чернівці: Місто, 2022. 448 с.
12. Козьма В. Роль видатної особистості в політичній історії України. *Вісник Львівського університету*. Серія філософсько-політологічні студії. 2017. Вип. 13. С. 131–136.
13. Корміч Л.І., Багацький В.В. Історія України. Підручник. Київ: Алерта, 2006. 412 с.
14. Красножон А.В., Красовицький О.В. 10 розмов про історію України. Від короля Данила до гетьмана Мазепа. Харків: Фоліо, 2024. 381 с.
15. Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
16. Плутарх. Порівняльні життєписи. Том I. Київ: Стилет і Стилос, 2023. 480 с.
17. Плутарх. Порівняльні життєписи. Том II. Київ: Стилет і Стилос, 2024. 448 с.
18. Плутарх. Порівняльні життєписи. Том III. Київ: Стилет і Стилос, 2026. 488 с.
19. Hegel Georg Wilhelm Friedrich. Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte. Berlin : Verlag von Duncker und Humblot. 1991. 547 s.

20. Козленко П.Ю. Повернення фашизму: проблеми сучасного демократичного суспільства. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. №2. 2025. С. 110–117.
21. Епштейн М. По той бік совка. Політика на межі гротеску. Київ: Дух і Літера, 2016. 320 с.

REFERENCES

1. Dray William. (1989). *On History and Philosophers of History (Philosophy of History and Culture)*. Brill Verlag. 237 p.
2. Hempel Carl. (1966). Princeton University: Prentice-Hall, Inc. Upper Saddle River, New Jersey. 116 p.
3. Nagel Ernest. (1961). *The structure of science: problems in the logic of scientific explanation*. New York: Harcourt, Brace & World. 618 p.
4. Popper Karl. (1994). *Vidkryte suspilstvo ta yoho vorohy. T. I. U poloni Platonovykh chariv. [The Open Society and Its Enemies. The Spell of Plato]*. Kyiv: «Osnovy». 444 s. [in Ukrainian].
5. Popper Karl. (1994). *Vidkryte suspilstvo ta yoho vorohy. T. II. Spalakh prorotstva: Hehel, Marks ta poslidovnyky. [The Open Society and Its Enemies. Flash of prophecy: Hegel, Marx, and the followers]*. Kyiv: «Osnovy». 494 s. [in Ukrainian].
6. Stern F. (1964). *The Varieties of History. From Voltaire to the Present*. Cleveland; New York. 528 p.
7. Walsh W. H. (1992). *An Introduction to the Philosophy of History*. Bristol. 182 p.
8. Hook Sidney. (1963). *Philosophy and History. A Symposium*. New York, NY: New York University Press. 403 p.
9. Toinbi Arnold. (1995). *Doslidzhennia istorii. [A Study of History]*. Tom 1: 1–6. Kyiv: Osnovy. 614 s. [in Ukrainian].
10. Toinbi Arnold. (1995). *Doslidzhennia istorii. [A Study of History]*. T. 2: 7–10. Kyiv: Osnovy. 406 s. [in Ukrainian].
11. Voznyi I. (2022). *Kultura Ukrainy XXI stolittia. [Culture of Ukraine of the XXI century.]*. Pidruchnyk. Chernivtsi: Misto. 448 s. [in Ukrainian].
12. Kozma V. (2017). *Rol vydatnoi osobystosti v politychnii istorii Ukrainy. [The role of an outstanding personality in the political history of Ukraine.]*. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofsko-politohichni studii*. Vyp. 13. S. 131–136. [in Ukrainian].
13. Kormich L.I., Bahatskyi V.V. (2006). *Istoriia Ukrainy. [History Of Ukraine.]*. Pidruchnyk. Kyiv: Alerta, 412 s. [in Ukrainian].
14. Krasnozhon A.V., Krasovytskyi O.V. (2024). *10 rozmov pro istoriiu Ukrainy. Vid korolia Danyla do hetmana Mazepy. [10 conversations about the history of Ukraine. From King Daniel to Hetman Mazepa.]*. Kharkiv: Folio. 381 s. [in Ukrainian].
15. Sabadukha V. O. (2019). *Metafizyka suspilnoho ta osobystisnoho buttia: monohrafiia [Metaphysics of social and personal existence: monograph]*. Ivano-Frankivsk: IFNTUNH, 2019. 647 s.
16. Plutarkh. (2023). *Porivnialni zhyttiepysy. [Penguin Classics]*. Tom I. Kyiv: Stylet i Stylos. 480 s. [in Ukrainian].
17. Plutarkh. (2024). *Porivnialni zhyttiepysy. [Penguin Classics]*. Tom II. Kyiv: Stylet i Stylos. 448 s. [in Ukrainian].
18. Plutarkh. (2026). *Porivnialni zhyttiepysy. [Penguin Classics]*. Tom III. Kyiv: Stylet i Stylos. 488 s. [in Ukrainian].
19. Hegel Georg Wilhelm Friedrich. (1991). *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*. Berlin : Verlag von Duncker und Humblot. 547 s. [in Germany].
20. Kozlenko P.Iu. (2025). *Povernennia fashyzmu: problemy suchasnoho demokratychnoho suspilstva. [The return of fascism: problems of modern democratic society.]*. *Perspektyvy. Sotsialno-politychnyi zhurnal*. №2. S. 110-117. [in Ukrainian].
21. Epshtein M. (2016). *Po toi bik sovka. Polityka na mezhi hrotesku. [On the other side of the scoop. Politics on the verge of the grotesque.]* Kyiv: Dukh i Litera. 320 s. [in Ukrainian].